Hamsun i sør og Hamsun i nord

Kunsten å argumentere for et diktersenter

MARIANNE EGELAND

Title: Hamsun down south and Hamsun up north. The art of arguing for an author museum

Abstract: *In 2005, two ambitious local initiatives were launched that independently of each other argued for establishing a national centre in their particular community to commemorate Nobel laureate Knut Hamsun (1859–1952): one in Grimstad on the southern coast of Norway, and the other at Hamarøy in northern Norway. Both places boasted a special ownership to the world famous author, but only the northern initiative materialized and a new museum opened in time for Hamsun's 150 year anniversary. Why did Grimstad's project fail and Hamarøy's succeed? How did The Knut Hamsun Centre in Hamarøy follow up their stated goals and ambitions when planning the exhibitions? And how did Grimstad motivate plans for a downscaled centre several years later? A major issue in the article as well as in the discussion of the projects, is how the initiators argue for celebrating an author who supported Hitler and the Nazis during the war. Rhetorical and textual analysis of four documents offer insight into deliberations of how to exhibit a problematic legacy.*

Keywords: Author museums, Hamsun, literary museums, place branding, writers' houses.

I 2005 forelå to utredninger finansiert av lokale myndigheter som begge, uavhengig av hverandre, konkluderte med at det burde opprettes et nasjonalt senter i Norge for å feire dikteren Knut Hamsun, det ene plassert i Grimstad i Aust-Agder, det andre på Hamarøy i Nordland. Bare det siste ble realisert, og da i overensstemmelse med forslaget, til 150-årsjubileet for dikterens fødsel, 4. august 2009. Det første

– prosjektert som et felles senter for Hamsun og Henrik Ibsen, de to store forfatterne byen gjerne ville knytte sin identitet til – mislyktes imidlertid fundamentalt. Utredningene kom ikke som svar på en offentlig konkurranse, men forelå samtidig av mer tilfeldige grunner, ikke minst tilskyndet av det forestående jubileet.

Hvorfor strandet planene i Grimstad, men

lot seg gjennomføre på Hamarøy? Hvordan argumenterte man for prosjektene? Det er slike spørsmål som skal diskuteres i denne artikkelen. Undersøkelsen omfatter òg hvordan erklærte målsettinger for Hamarøy-senteret fra 2005 følges opp i *Grunnbok Hamsunsenteret* tre år senere, der planene for museets utstillinger diskuteres og beskrives i detalj. Hvilke strategier legges det opp til for å selge den Nobelprisvinnende dikteren som måtte svare i retten for sin støtte til Hitler og okkupasjonsmakten under andre verdenskrig? Og hvordan argumenteres det i Grimstad, når et sterkt nedskalert prosjekt trekkes frem igjen i 2017? Materialet som skal undersøkes retorisk og tekstanalytisk, består altså av fire dokumenter: to knyttet til Hamsun i Grimstad og to til Hamsun på Hamarøy.

Selv om jeg ikke forholder meg til faktiske utstillinger, kan tekstanalysene likevel gi innsikt i hvordan man tenkte at Hamsun bør formidles i museumssammenheng. Eller rettere sagt på et såkalt forfattersenter, som begge grupperingene valgte å betegne prosjektene sine, kanskje for å unngå eventuelle negative og ”støvete” assosiasjoner som ordet museum måtte vekke. Senter høres mer nøytralt og tidsriktig ut. Begge plasser la opp til dynamiske tilbud i nye signalbygg, og hadde ambisjoner om å innta en privilegert posisjon på nasjonalt nivå for derved å øke besøkstallet og sikre økonomisk støtte fra myndigheter og andre interessenter utenfor regionen.¹ Men hvordan legges kommunikasjonsprosessen for formidlingen av et problematisk ettermåle opp? Blir ubehagelige forhold konfrontert eller bagatellisert og innpasset i en gjenkjennelig dyrking av den store forfatteren?

Et passende sted å begynne analysen er med det vi kunne kalle ”skapelsesmyten” som initiativtagerne formulerte for å begrunne berettigelsen av et Hamsun-senter, og som i begge

tilfeller står som første avsnitt i de respektive dokumentene fra 2005. Den amerikanske historikeren Patricia West hevder i *Domesticating History. The Political Origins of America's House Museums* (1999) at slike myter uttrykker selvforståelsen og den ideologiske motivasjonen som ligger under opprettelsen av personmuseer, og er derfor av særlig interesse. Samtidig overses de lett fordi formuleringene gjerne er heller vage og fremstår som ukontroversielle, før man eventuelt går dem etter i sømmene.

”BYEN SOM VILLE LÆRE VERDEN OM IBSEN OG HAMSUN”

Opphavsmysten til de to prosjektene overlapper hverandre i den forstand at begge har en geografisk kjerne. Spesifiseringen av stedsnavnet skal nok tjene til å forklare hvorfor et fremtidig nasjonalt forfattersenter skal legges akkurat der, i den såkalte periferien. Aller klarest kommer den lokale forankring frem i Grimstad kommunes sørlige alternativ:

Grimstad er Henrik Ibsens og Knut Hamsuns by. Det finnes mange spor etter begge to i byen – og Grimstad har satt spor i deres diktning. Dermed har historien tildelt Grimstad en særlig rolle og et betydelig ansvar for å ivareta og formidle kulturarven etter de to verdensberømte dikterne.²

Avsnittet sammenfatter essensen i dokumentet og i kommunens forutgående utredning av økt satsing på de to dikterne. Byen settes først og fremst som hovedrolleinnhaver. Posisjonen har byen fått på mystisk vis, ”tildelt” av historien. Historien er ikke en sum av hendelser, handlinger og tilfældigheter, men personifiseres – av utrederne – som sentral operatør i prosessen. Og det er dikternes funksjon å realisere byens spesielle skjebne ved at begge berømmtheter har virket der. Man påpeker også at

44 ”ingen andre enn Grimstad kan vise til at beg-
ge av våre to verdenskjente diktere har hatt et
forhold til stedet som har satt så tydelige spor.
Det gjør at Grimstad med særlig god grunn
kan kalle seg *dikternes by*” (Byen 2005:7, kur-
siv som i originalen). Andre kan nemlig bare
påberope seg den ene av de to store. Dermed
følger tittelen på dokumentet nærmest som en
naturlig konsekvens: *Byen som vil lære verden
om Ibsen og Hamsun*.

Så gikk det ikke slik, som Anita Estensen,
Therese Strupstad Hagen og Olav Haugsevje
– henholdsvis leder og ansatte i Grimstad bys
museer – redegjør for i antologien *Forfattarens
skriftsteder. Litterære museum i norsk minnepo-
litikk* (2018). Estensen og hennes medforfatte-
re tar for seg feiringen av Hamsun-året 2009
i Grimstad, en feiring som ifølge kommunens
planer skulle toppe seg i innvielsen av et flott
og visjonært nybygg, et kombinert bibliotek
og Ibsen/Hamsun-senter, som én gang for alle
skulle sette Grimstad på verdenskartet som
”dikternes by”. De har kalt artikkelen sin ”For-
handling uten forsoning”, fordi feiringen av
Hamsun møtte kraftig motbør i et lokalmiljø
der minnet om dikterens nazisme og landssvik
fortsatt satt sterkt i. Om poenget og konklusjon-
en ble satt på spissen, kunne artikkelen deres
spunnet videre på eventyrassosiasjonene som
utredningen vekker, og hatt tittelen ”Byen som
ville lære verden om Ibsen og Hamsun, men
ikke fikk det til”. Forfatterne konstaterer at de
storstilte planene fra 2005 i jubileumsåret var
reduert til en kunstinstallasjon bestående av
fem postkasser plassert rundt omkring i byen.
Installasjonen henspiller på postkassen uten-
for Grefstads Jernvarehandel, som dukker opp
i *Paa gjengrodd stier* (1949). Hamsun beskri-
ver der hvordan han lurte seg til å poste et brev
mens han sitter i husarrest med begrenset be-
vegelsesfrihet før landssviksaken mot ham er
kommet i gang.

EN LUFTIG VISJON

Den manglende realismen i Grimstads am-
bisjon om et ferdig – nybygd – bibliotek- og
diktersenter til 150-årsdagen for Hamsuns fød-
sel fremgår kanskje tydeligst i avsnittet ”Ve-
ien mot visjonen” (Byen 2005:24). Ingen finan-
sieringsplan inngår, bare vage formuleringer
om ”et særlig spennende formidlingsprosjekt”.
Det dreier seg angivelig – faktisk ”så avgjort” –
om ”en oppgave av nasjonal karakter og med
en rekkevidde ut over landets grenser”, som
Grimstad ”*påtar* [...] seg” (min utheving).
Perspektivet er nasjonalt og internasjonalt.
Man nærmest ofrer seg for den gode sak, og
kommunen har derfor ”forventninger om å få
nasjonal støtte”. Ønsketenkning med hensyn til
å sikre privat og offentlig finansiering fremgår
av verbformer som ”*antas*” og ”*burde*” og hy-
potetiske utsagn som ”grunnlag for å tro at det
skulle være mulig” (24).

Antagelsene slo ikke til. Det hjalp hverken at
satsingen var et hovedmål i kommuneplanen
for 2003–15, at fylkeskommunen hadde valgt
Ibsen/Hamsun-senteret i Grimstad som ett av
landsdelens ”flaggskip” (Byen 9–10), eller at
det allerede var kåret en vinner i arkitektkon-
kurransen om et signalbygg, et bygg som skulle
bidra til å profilere identiteten ”Dikternes by”
overfor innbyggere, reiseliv og næringsliv (9),
og som ifølge juryen kunne ”realisere visjonen
’Å lære verden om Ibsen og Hamsun’” (21).
Vinnerforslaget beskrives med innholdstom-
me adjektiv som ”elegant”, ”interessant”, ”sær-
preget”, ”storslagent” og – fremfor alt – ”spen-
nende” (21–22). Totale prosjektkostnader sti-
puleres til NOK 98,5 millioner (23).

At profilbygget ikke ble noe av, var vanske-
lig nok. Men i jubileumsåret fant de ansvarlige
for markeringen heller ikke et passende loka-
le for en Hamsun-utstilling, enn si en egnet
gate eller plass å oppkalle, hvor dikterens bys-

te kunne stå. Aktuelle steder viste seg å være forbundet med motstandsfolk fra krigen, og oppkallingsforslaget vakte forbitrelse. Estensen, Hagen og Haugsevje minner om at gateoppkalling, byster og monumenter tradisjonelt har skullet markere fortjenstfulle borgere og viktige historiske hendelser. Tittelen på artikkelen deres viser til at forsøkene på å forhandle frem støtte til Hamsun-satsingen ikke førte til forsoning og kompromisser mellom fløyene. Det kollektive minnet om Hamsun i Grimstad var fortsatt knyttet til krigen. Å løse problemet ved ganske enkelt å skille mellom dikteren og nazisten, slik politikere og representanter for Hamsun-selskapet resonnererte, ble imøtegått i en opphetet avisdebatt. Og på internett omtalte kritikerne Grimstad ikke som dikternes by, men som "Norges nazihovedstad" (Estensen *et al.* 2018:222–225, 233). Ordfører Hans Antonsen for Venstre var blant dem som ivret for å hedre Hamsun med oppkalling. Han hadde for øvrig ført utredningen fra 2005 i pennen, da som betalt konsulent. Uansett lyktes ikke kommunikasjonsstrategien.

Med knappest mulig flertall vedtok kommunestyret å gi parkeringsplassen på den ene siden av bygningen der rettssaken mot Hamsun fant sted, navnet Knut Hamsuns plass. I juni 2009 ble plassen innviet med en byste av dikteren.³ Den har i ettertid ikke blitt benyttet til noen minnemarkeringer, slik tilfellet er med Ibsen-bysten, der det fast legges ned krans og holdes tale i forbindelse med byens nasjonaldagsfeiring 17. mai.

Høy faglig kvalitet skulle ifølge *Byen som vil lære verden om Ibsen og Hamsun* utgjøre selve fundamentet i satsingen. Som samarbeidende vitenskapelig institusjon hadde imidlertid Høgskolen i Agder ikke markert seg fremfor andre miljøer innenfor Ibsen- og Hamsun-forskningen, og at Grimstads arrangementer hadde stått i en særstilling sammen-

lignet med tilsvarende ellers i landet var diskutabelt. Påstanden om at ingen andre steder har spilt en rolle av betydning for både Hamsun og Ibsen, kan også diskuteres. Det burde være nok å peke på dikternes befatning med og omtale av landets hovedstad.

Strengt tatt bodde Hamsun aldri i Grimstad, ettersom Nørholm gård, hvor dikteren slo seg ned i 1918 og ble værende livet ut, lå i Eide kommune inntil Eide ble slått sammen med Grimstad i 1971. Nørholm er fortsatt i familiens eie og var noen år åpen for publikumsbesøk, men har med få unntak (blant annet enkelte dager sommeren 2019) vært stengt siden 1987. Vedlikeholdet kostet dyrt og støtten fra offentlige myndigheter var begrenset. Ansvaret kommunen "påtok seg" og tilsynelatende hadde fått "tildelt" på mystisk vis i og med at begge diktere hadde et forhold til Grimstad, ble først og fremst oppfattet som en mulighet til å profilere byen "i kampen om oppmerksomhet og ressurser" (*Byen* 2005:7). Senteret skulle bidra til å bygge stedet som merkevare. For å kunne bli en merkevare gjaldt det å tilby noe som ga byen særpreg og skilte den fra andre.

FATTIGGUTTEN FRA HAMARØY SOM EROBRET VERDEN

Profileringskampen var det Hamarøy som vant, med denne åpningspassasjen i dokumentet som lå til grunn, da kommunen vedtok å opprette sitt diktersenter:

Knut Hamsuns liv er historien om fattiggutten fra Hamarøy som sultet og slet seg fram, og etter mange prøvelser vant et navn som en av verdens store diktere. Nobelprisvinneren Hamsun er oversatt til 29 språk, og hans berømmelse er stor. Over hele verden feires dikteren med festivaler – det over 100 år etter at hans bøker begynte å vekke oppsikt. (*Virksomhetsplan for Hamsunsenteret* 2005:3)

Her settes opphavsmytens eventyrdimensjon i sentrum, kombinert med den romantiske dikterrollen. På tross av prøvelser og en beskjeden bakgrunn vinner geniet den ganske verden. Men berømmelsens lokale utgangspunkt nevnes umiddelbart; så er jo det utvilsomt hovedargumentet for at et senter skal legges til Hamarøy. Da må alle andre steder utelates, slik tilfellet også var i Grimstads opphavsmyte. Ingen av dem refererer til hverandre eller til hovedstaden, og detaljer som fødested overses. Hvorvidt Hamsun kom fra Hamarøy vil nok Hamsun-selskapets avdeling i Lom bestride, ettersom det var i grenda Garmo i Lom dikteren ble født og bodde inntil familien flyttet nordover da han var tre år gammel. Straks etter det siterte avsnittet utvides betydningen av den nordnorske geografien: Selv om dikteren bodde andre steder, "forlot han aldri landsdelen" i sin diktning, og virksomhetsplanen siterer et brev som bekrefter at han hentet "inspirasjon fra Hamarøy" (Hamsunsenteret 2005:3). Dermed tilgodeses begge de fremtidige eierne – fylket og kommunen.

Hamarøy-mytten har heller ikke rom for andre modifiseringer, som at Hamsun neppe led mer enn andre dikterspirer og i årenes løp fikk hjelp av en serie velgjørere. På samme måte som i Grimstad-versjonen forbigås også nazi-fiseringen og landssviket.

Virksomhetsplan for Hamsunsenteret (2005) er ifølge tittelsiden utarbeidet av Hamsunsenteret "i samarbeid med Næringsutvikling as". Kommersiell konsulentbyråer har følgelig stått sentralt i arbeidet med å motivere, planlegge og kommunisere opplegget for forfattersenteret begge steder. Titlene på rapportene reflekterer graden av luftighet og realisme i prosjektene. Begge inneholder et dramatisert, tenkt besøk på det respektive senteret en gang i fremtiden, av en person omtalt i det ene tilfel-

let som "hun" (Grimstad), i det andre tilfellet som "jeg" (Hamarøy).

Planen for Hamarøy-senteret kommer med virksomhetsidé, mål og strategier, organisasjonsmodell og en redegjørelse for besøkspotensialet som inkluderer publikumstall for sammenlignbare virksomheter. Men fordi den planlagte etableringen hevdes å ha "et langt mer omfattende tilbud" – forklart heller svevende med "den utfordrende utformingen og det spennende innholdet samt den store interessen [...] rundt Knut Hamsun" – regner man med å tiltrekke seg flere besøkende enn andre steder (Hamsunsenteret 2005:31). Totale prosjektkostnader anslås til å ligge på NOK 78,8 millioner (36), med andre ord 20 millioner under Grimstads. Finansieringen forutsettes besørget av eierne (Nordland fylkeskommune, Hamarøy kommune), Staten (v/Kulturdepartementet) og "andre" (innen- og utenlandske samarbeidspartnere, firmaer og privatpersoner) (37). Det detaljerte driftsbudsjettet opererer med et årlig tilskudd på kr 1,5 millioner (40).

"HVORFOR HAMSUNSENTERET"

Begrunnelsen for prosjektet ligner i sin ambisjon og vage språkbruk på Grimstads: "Hamsunsenteret skal være et levende og spennende senter som fokuserer på Knut Hamsuns diktning, liv og tilknytning til nordlandsk kultur og miljø" (Hamsunsenteret 2005:3). Om tilknytningen er lokal, skal institusjonen som etableres, være et "nasjonalt kultur-fyrtårn" (33) og dessuten internasjonalt anerkjent. Virksomhetsideen bygger på optimalisering av to faktorer: Knut Hamsuns forfatterskap og Steven Holls arkitektur (fig. 1). Faktorene synes å være likestilte, og arkitekturens betydning for attraksjonsverdien fremheves mer gjennomført og systematisk enn i *Byen som vil*

Fig. 1. Hamsunsenteret er tegnet av den amerikanske arkitekten Steven Holl. Både den særegne arkitekturen og de naturskjønne omgivelsene knyttes til Hamsuns forfatterskap og står sentralt i markedsføringen. Foto: Ernst Furuhatt, Nordlandsmuseet.

lære verden om Ibsen og Hamsun. Den "utradisjonelle arkitekturen til Holl" (3) tillegges evighetsperspektivet "for alltid", samtidig som den er moderne og fremtidsrettet og uttrykker "det hamsunske ubevisste sjeleliv" (9).

Etter å ha vurdert flere alternativer, "fordi navnet også er en salgsvare", har utrederne landet på *Hamsunsenteret*, for å "appellere til de målgruppene senteret søker" og "skape de ønskede assosiasjoner" (4). Man tar nemlig sikte på at "Hamsunsenteret skal bli noe helt annet enn et ordinært museum" (30, min uthevn.). Samme type formuleringer går igjen: De besøkende skal gis minneverdige "ekte og enestående opplevelser" og "helhetlige, gode opplevelser". En slik bruk av "merkevaren Hamsun" (22) utgjør selve grunntanken for virksomheten. Og for å oppnå de ønskede effekter, må det spilles på publikums følelser.

Alle besøkende, gamle som unge og uavhengig av hvilket segment de måtte tilhøre, skal gis "tilpassede, enestående og følelsesmessige opplevelser" (3), eventuelt "følelsesmessige sterke opplevelser" (18), og "sitte igjen med en følelse av å ha opplevd noe unikt" (9). Målet er at alle som én senere skal komme tilbake. Høyt gjenbesøk er nødvendig for å kunne drive med overskudd og realisere et annet uttalt mål om at senteret skal bidra til næringsutvikling i regionen og til lokal og nasjonal profilering (4).

Målsetningen om at senteret skulle være en vekstfaktor for hele regionen (*Hamsunsenteret* 2005:35) kan på sin side forklares med behovet for å overbevise myndighetene til å investere i prosjektet, ellers ville ikke planene bli noe av. Men hvordan lar vektleggingen av betalingsvillige målgrupper i inn- og utland, som skulle fristes med et attraktivt reiselivsprodukt (5),

seg forene med at senteret også skulle ligge i den såkalte forskningsfronten (10)? Forskerne var tross alt splittet i synet på om Hamsuns nasjonalsosialistiske holdninger preger litteraturen, og et Hamsun-dyrkende, litteraturinteressert publikum, som tilsvarte viktige deler av det stipulerte besøksgrunnlaget, må antas å ha vært varierende motivert for å få heltebildet sitt forstyrret av ubehagelige realiteter som handler om nazisme og antisemittisme.

Nordland fylkeskommune og staten sikret fullfinansiering av nybygget våren 2007 (se Høyum 2008:11). Det sto ferdig på Presteid i Hamarøy til 150-årsjubileet i 2009, riktignok uten noen særlige spor av dikteren annet enn i overført betydning, slik at man til fulle kunne konsentrere seg om Steven Holls arkitektur, konseptualisering av forfatterskapet og forestilling om bygningen som en skueplass for usynlige krefter.⁴ Utstillingen viet til Hamsun åpnet for publikum i juni året etter.

Dette lille tettstedet med noen ganske få innbyggere lyktes altså der Grimstads prosjekt grunnstøtte. At Hamsun bodde noen år på Presteid i oppveksten da han arbeidet for – og mistrivdes hos – onkelen, kan ikke ha vært avgjørende. En mer tungtveiende årsak kan derimot ha vært bedre funderte planer. Hamsuns barndomshjem like ved hadde allerede gode besøkstall å vise til (noe Ibsenmuseet i Grimstad også kunne argumentere med), og Hamarøy kunne markedsføres som en destinasjon på vei til eller fra Lofoten. Et avgjørende premis for markedsføringen må dessuten ha vært at for beboere, næringsliv og myndigheter i regionen representerer Hamsun en merkevare tilsynelatende upåvirket av landssviket og brun ideologi. For dem er nazisten Hamsun rett og slett for en herregårdsbesittende *søring* å regne, og de kan uten skrupler selge det verdensberømte diktergeniet som lot seg inspirere av landsdelens storslagne natur. Nordlendingenes

Hamsun er den unge fattiggutten som slo seg frem ved hjelp av sitt enestående talent. At han skrev nedlatende om samer, landsdelens urbefolkning, har blitt mer problematisk senere, men svekket ikke merkevaren den gang.

Mens oppkalling av selv en gatestubb sørpå har vist seg umulig (Oslo) eller i hvert fall meget kontroversielt (Grimstad), har en av de lokale undervisningsinstitusjonene i nord fått navnet Knut Hamsun videregående skole. Landssviket som gjorde Hamsuns posisjon så vanskelig å håndtere utenfor landsdelen, blir enda tydeligere om vi ser på hvilke diktere som har blitt avbildet på den nasjonale valutaen. Som den eneste av de tre norske Nobelprisvinnerne ble Hamsun aldri funnet verdig å pryde noen norsk pengeseddel. Andre utvalgte blant de store dikterne – Ibsen, Wergeland, Collett og Vinje – oppnådde i tillegg til Bjørnson og Undset den gunsten, men ikke han. Det spørs imidlertid om vi ikke kunne ha funnet Hamsun på regionale nordnorske sedler, dersom det hadde eksistert en slik valuta.

EN SYNDEBUKK FOR SINE LESERE?

Inntrykket av et regnestykke som ikke går opp, forsterkes av en prosjektledelse som erklærer seg museumsfaglig på linje med den rådende ideologien på feltet ved å fremhevet museets samfunnsrolle og nødvendigheten av å "tenke annerledes, være kontroversielle, modige, aktuelle, stille spørsmål" (Høyum 2008:16).⁵ Hvis vi derimot ser på hvem som etter vedtaket om etablering ble engasjert i arbeidet med å utmeisle grunnlaget for senterets utstilling, kan det argumenteres for at man allerede da hadde tatt parti for Hamsun-resepsjonens mer apologetiske spor. Språk, innhold og vedlegg i *Grunnbok Hamsunsenteret* (2008) tyder på det samme. Jeg bruker her betegnelsen apologetisk på samme måte som det gjøres i grunnboken,

om lesestrategien som skiller mellom poeten og politikeren og forutsetter at diktningen er "ubesmittet" (*Grunnbok* 2008:46). Forskerne som skulle sikre det faglige grunnlaget i arbeidet, hadde for lengst sluttet seg til en slik (bort)forklaringsmodell, og de administrative representantene hadde ingen interesse av å utfordre den.⁶ I sin bekreftelse av den romantiske diktermyten kan tradisjonen karakteriseres som den mest publikumsfrie, og det er knapt tilfeldig at vi gjenfinner et konsentrat i senterets opphavsmyte.

Grunnboken redegjør innledningsvis for senterets målsetninger og premisser vedtatt i virksomhetsplanen og beskriver så ni "stasjoner" som tematiserer forskjellige sider av Hamsuns liv og forfatterskap. Retningsgivende for utstillingen er at senteret ikke skal legge "autoritative føringer på fortolkningen" (*Grunnbok* 2008:24) og "for all del ikke gi noen enkel forklaring på forholdet mellom Hamsun og nazismen" (46), men tvert imot bryte med forventninger og ta et oppgjør med en lettvent apologetisk tradisjon. Ikke desto mindre kan dokumentet leses som en strategi for bagatellisering og ufarliggjøring. Det skyldes blant annet den gjennomførte kontekstualiseringen av problemstillingen dikter-politiker som grunnboken introduserer. Kontekstualiseringen oppfatter fingerpek mot andre, navngitte personer med nazistiske sympatier, ubelagte påstander om at mange i samtiden var mye verre, at man "kanskje" burde "forventet mer antisemittisme (og mer samehets) hos Hamsun" (122, kursiv som i originalen), og antatt refleksjonsutløsende spørsmål til de besøkende av følgende type: "Ble Hamsun en syndebukk som sonde for alle sine lesere?" (46).

Spørsmålet står i et avsnitt med tittelen "Tolkninger av forfatter-fascist-relasjonen", og vi kan bli i stuss om hva det innebærer, ettersom spørsmålet spiller på religiøse assosi-

asjoner til Kristus på korset, og på elementer av kollektiv skyld. Dermed indikeres det at Hamsun var uskyldig i hva man måtte anklage ham for, leserne hans ikke. Men anklagene om nazisme var i hvert fall berettigede, slik den idømte erstatningssummen på kr 325.000 (tilsvarende vel 7,3 mill. kr i 2019) vitner om, stadfestet av Høyesterett 23. juni 1948. Under krigen agiterte Hamsun for okkupasjonsmakten blant annet i Nasjonal Samlings hovedorgan *Fritt Folk* ("Jeg synes det går riktig godt nu. Ubåtene arbeider jo Nat og Dag", 17. mai 1943), og han glorifiserte Nazi-Tysklands øverste ledere. Propagandaminister Joseph Goebbels fikk oversendt Nobelprismedaljen hans i gave med takk for sitt idealistiske virke. I nekrologen over Hitler omtaler han rikskansleren som "en Krieger for Menneskeheden og en Forkynder av Evangeliet om Ret for alle Nasjoner", attpåtil "en reformatorisk Skikkelse av høieste Rang", og seg selv som en av hans tilhengere. Samtidig tok han "den almindelige Vesteuropæer" til inntekt for sin vurdering av Hitler (*Aftenposten*, 7. mai 1943).

Allmenn- og alminneliggjøring er et retorisk grep Hamsun og senterets grunnbok her har felles. Syndebukkspørsmålet kan tolkes som om alle leserne var (skyldige) nazister/fascister, og vi kan bare spekulere på hvordan konsentrasjonsleirfanger og andre ofre for nazistenes forfølgelse ville ha reagert på sammenligningen av Hamsun med en syndebukk (jf. 3 Mos 16,20–22). Nå kan det innvendes at formuleringen kanskje var lite gjennomtenkt. Så kommer det an på om publikum ville ha funnet andre samtidskontekstualiserende spørsmål som "Hva gjorde jeg for å gi 800.000 drepte i Rwanda min offentlige sympati?" mer fruktbare, rimelige og gjennomtenkte (*Grunnbok* 2008:124).

Selv om det hevdes at ingen tolkning skal privilegeres (2008:24), og at man vil tilstrebe

en "polyfon" (25) utstilling, kan sammensetningen av arbeidsgruppen oppfattes som en privilegering av enkelte oppfatninger allerede i utgangspunktet. Det bekreftes av at dokumentet i vedleggene gjengir artikler der to av medlemmene, Lars Frode Larsen og Atle Kittang, begge frikjenner det skjønnlitterære forfatterskapet for ideologisk grums. Motstemmene som mener at det ikke lar seg gjøre å skille mellom den store kunstneren og den nasjonalistiske privatpersonen, at også diktningen er "infisert", refereres i mindre grad. Sammen med enkelte andre utvalgte Hamsun-forvaltere er titler av Larsen og Kittang dessuten fremhevet spesielt i den vedlagte kildelisten. Derimot finner vi ingen av kritikerne blant de særskilt uthevede. Thomas Mann dukker opp flere ganger i grunnboken sammen med andre berømte forfattere som leste og beundret Hamsun. Den tyske Nobelprisvinnerens senere oppgjør med ham inkluderes imidlertid ikke.

Dikteren Nordahl Grieg nevnes blant Hamsuns norske beundrere og utropes til pionér for den apologetiske lesestrategien. I en artikkel fra 1936 går kommunisten Grieg skarpt i rette med Hamsuns støtte til fascismen og reaksjonen, med førerdyrkelsen og angrepene på Ossietzky. Men Grieg hevder òg at "det dypeste i hans diktning er ubesmittet av [reaksjonen]" (sitert i *Grunnbok* 2008:46). Artikkelen "Knut Hamsun" sto på trykk i *Veien frem* (1936:7), tidsskriftet Grieg utga 1936–37 i revolusjonen og sosialismens tjeneste. For Hamsunsenteret oppleves det ikke som ironisk å sitere hans frikjennelse av Hamsuns diktning. Ironien består etter min mening i at Grieg på den tiden selv unnskyldte Moskva-prosessene og forsvarte Stalins politikk nettopp i *Veien frem* (1937:1 og 2). Grieg støttet Sovjetunionen også etter ikke-angrepsavtalen med Hitler og i vinterkrigen mot Finland. Han tok aldri noe oppgjør med Stalins terrorregime. Vi vet ikke hvilket

standpunkt han ville landet på. Vi vet heller ikke hvordan han ville stilt seg til Hamsun etter krigen, hvis ikke bombeflyet han fulgte som krigskorrespondent, var blitt skutt ned over Berlin, 2. desember 1943.

"PARADOKSET"

Utsagn om at man ønsker å spille på et mangfold av stemmer, og at kontroversielle tema og brennbare spørsmål skal løftes frem, modifiseres ikke bare ved hjelp av de mange kontekstualiseringsteknikkene. Flertydig språkbruk bidrar til å dempe innvendinger og nøytralisere kritikk. Det blir åpenbart om vi studerer hva grunnboken oppgir som "et slags ledemotiv" gjennom utstillingen: dobbeltheten i Hamsuns forfatterskap og i resepsjonen av verkene (*Grunnbok* 2008:31). Dobeltheten forklares med at dikteren helt fra starten av var både elsket og hatet, beundret og omstridt, progressiv og reaksjonær, berømt og fordømt, og den kobles dokumentet igjennom til det hyppig forekommende ordet "ambivalens" og varianter av "motsetning/motsatt", gjerne i kombinasjon med "tvetydighet".

Men hvor flerstemmig, dobbelttydig og ambivalent blir summen av alle elementene som inngår i fremstillingen? Den første av de tematiske utstillingsstasjonene som beskrives i grunnboken, har tittelen "Ettermålet". Ved å starte med Hamsun-resepsjonen vil man ifølge det fremførte resonnementet umiddelbart kunne politisere dikteren og reise spørsmål om "forholdet mellom litteratur og politikk, mellom diktning og polemikk". Begrunnelsen for å starte med ettermålet er dessuten en uttalt intensjon om "å få grep om *dobeltheten* fra første stund" (2008:39, kursiv som i originalen). Formuleringen – "å få grep om" – kan gi inntrykk av at man i stedet for å la tanker virkelig strides, heller ønsker å styre og kon-

trollere publikum og påvirke de besøkendes reaksjon ifølge en overordnet kommunikasjonsstrategi.

Spennet mellom berømmelse og fordømmelse anses i grunnboken som velegnet for å belyse ambivalensen som preger forfatterskapet og mottakelsen. Berømmelsen inngår som hovedkomponent i opphavsmysten og i virksomhetsgrunnlaget. Fordømmelsen viser seg ikke utelukkende å være relatert til nazismen, andre verdenskrig og rettsoppgjøret, men til at Hamsun kontinuerlig har "vekket debatt" (90) og "vært kontroversiell og omstridt" (39, 42). Karakteristikk som *kontroversiell* og *omstridt* er imidlertid for honnørord å regne i kunstens verden. Det samme gjelder *outsiderposisjonen* vis à vis samfunnet, som Hamsun og mange av hans litterære figurer knyttes til. I samsvar med den tradisjonelle forfatterrollen betraktes dikteren som et lidende, melankolsk unntaksmenneske med profetiske evner. Konvensjonene er så sterke at de overstyres faktiske forhold. Historisk sett har diktere tilhørt høyere samfunns lag, men fremstilles uansett som forfulgte, misforståtte og eksepsjonelle individer (Egeland 2000, 2012).

Dikteren forbindes i *Grunnbok Hamsun-senteret* med den omstridte og kontroversielle – fordømte – outsideren, som på sin side kobles til vandreren: "et av de helt sentrale motiv i forfatterskapet, og kanskje ett av de klareste uttrykkene for Hamsuns modernitet" (2008:49). Vandreren går på samme måte igjen i dokumentet, defineres som "en parallell til forfatterrollen" (61) og tematiseres i en egen utstillingsstasjon. Den ønskes plassert i umiddelbar nærhet til ettermælestasjonen for – står det – "å gi publikum valgfrihet og ikke styre fortolkningen totalt, [...] slik at begge steder vil være like 'naturlige' utgangspunkter for utstillingen". Heller enn å bli konfrontert med en politisert Hamsun kan de besøkende begynne

med hans første reise til Hamarøy og/eller vandrermotivet (40).

Hvordan kan fortolkningen stå i fare for total styring hvis man starter med ettermålet? Her tenkes det neppe på det uttalte behovet for "å få grep om dobbeltheten fra første stund" (*Grunnbok* 2008:39). De ømtålige spørsmålene har dessuten blitt utvannet gjennom måten man omtaler fordømmelsen av Hamsun på, at den kobles til hans vedvarende posisjon som kontroversiell dikter, og at han i presentasjonen av samme tema omtales som "gåtefull" (41). At en person bestemmes som gåtefull – litteraturhistorisk så vel som personlig – bidrar til å skape en aura av mystikk og spenning i tråd med bildet av den fordømte og omdiskuterte dikter som går i krigen for kunstens skyld. Betegnelsen gåtefull er for fast innslag å regne i Hamsun-resepsjonen (jf. Robert Fergusons biografi *Gåten Knut Hamsun* 1988).

Avledende språkbruk er også å omtale kombinasjonen forfatter–fascist, forfatter/fascisme som "paradokset" (*Grunnbok* 2008:40, 45). Hvorfor dette skulle være et paradoks forklares ikke, men det etterlates et inntrykk av noe uforståelig, som bygger opp om det gåtefulle ved ham. For refererte Hamsun-forskere som hevder at diktningen "forfekter reaksjonær ideologi", og at det "samlede forfatterskap estetisk og ideologisk peker mot en tilslutning til fascismen" (46), fremstår det knapt hverken som uforståelig, gåtefullt eller paradoksalt at Hamsun skrev og handlet slik han gjorde.⁷ Nok av forfattere har opp gjennom historien støttet despoter og sverget til autoritære ideologier.

"DET FORUNDERLIGE TÅRNET"

Hvordan utstillingsopplegget som skisseres i grunnboken, ble fulgt opp i den faktiske utstillingen, ligger utenfor denne undersøkelsen. Ti år etter innvielsen fremheves forfatterens

aktualitet og berømmelse på senterets hjemmeside i likhet med Steven Holl som en av verdens fremste arkitekter og opphavsmann til "et av Norges mest spennende bygg!"⁸ Ord som "debat", "omstridt" og "kontroversiell" går igjen også på nettsiden. Hamsuns støtte til nazismen nevnes, men løftes ikke frem. Særlig ett ord stikker seg ut i den følgende teksten: "Knut Hamsun var meget kontroversiell i sin samtid, både personlig og politisk. Under andre verdenskrig støttet han Tyskland og nazistene. Likevel lever debatten om Hamsun fortsatt, og nye generasjoner finner stadig nye innfallsvinkler til forfatterskapet" (min uthevn.).⁹ At den nazisympatiserende Hamsun debatteres ennå, burde ikke overraske, men tvert imot være en selvfølge.

En apologetisk holdning kan også sies å gjennomsyre virksomheten i det realiserte senteret. I nettpresentasjonen av *På gjengrodd stier* heter det at boken ble skrevet i perioden da "den 90-årige Hamsun ventet på rettssaken knyttet til hans *angivelige* landsforæderi" (min uthevn.). Ettersom dommen i erstatningssaken ikke nevnes, virker det som om den gamle mannen var urettmessig anklaget.¹⁰ Hamsunsenterets daværende ledelse fremsto likeledes som apologeter da den protesterte mot Tore Rems bestrebelser i *Knut Hamsun. Reisen til Hitler* (2014) på å historisere utbredte myter. De hevdet å ville "balansere" og "nyansere", men innvendingene deres mot Rems bok kunne lett oppfattes som tåkelegging (se Børset *et al.* 2014 og 2015, Rem 2015). På den andre siden kan vi spørre hva det er rimelig å forlange av kritikk og mytekning av et senter som skal gi de besøkende minneverdige, følelsesbaserte totalopplevelser, klare sine økonomiske forpliktelser og tilfredsstillende næringspolitiske forventninger. Reiselivsproduktet må forvaltes med kløkt.

Hjemmesiden ønsker velkommen til to-

talopplevelsen Hamsuns rike fundert på tre uslåelige ingredienser: den Nobelprisvinnende forfatteren, det prisbelønnede huset og den storslåtte naturen "som har gitt inspirasjon til verdenskjente bøker som *Pan*, *Markens grøde* og *Landstrykere*".¹¹

Det paradoksale i denne historien er ikke sammensetningen forfatter-fascist, men vel så mye at det investeres store summer i å ruste opp forfatterhjem og bygges nye diktersentre, lenge etter at de aktuelle forfatterne opphørte å være folkelesning. Da avisen *Aftenposten* på 1920-tallet gikk i bresjen for en innsamlingsaksjon for å kjøpe Bjørnsons hjem på Aulestad og åpne det for offentligheten, argumenterte man med Bjørnsons nasjonale betydning: Nasjonen, folket og dikteren var ett. Bjørnson hadde status som ubestridt profet og folkefører, og Aulestad representerte alle gode verdier som tenkes kunne (Egeland 2018a, 2018b). Siden den gang har ikke bare dikternes posisjon som profeter og nasjonsbyggere blitt betraktelig svekket, men også nasjonallitteraturens stilling – enten vi tar for oss læreplaner i skolen, salg i bokhandel eller utlån gjennom bibliotek. Likevel satses det på omfattende restaurering av og investering i eksisterende forfatterhjem som Bjørnsons Aulestad og Sigrid Undsets Bjerkebæk og på nye sentre viet til Petter Dass (Alstahaug, tegnet av Snøhetta), til Garborg, Vinje og selvsagt Hamsun.

Prosjektet på Hamarøy og i Grimstad handlet i bunn og grunn om å utnytte en eksisterende kulturell kapital for – som det påpekes i *Byen som vil lære verden om Ibsen og Hamsun* – å kunne "framheve sine unike kvaliteter" i en tid da levesett og lokalsamfunn har blitt mye likere hverandre (2005:7). Hvordan skal kommuner og regioner vinne frem i konkurransen om tid og penger? Å satse på berømte personer og nasjonale helter er en velp prøvd oppskrift. Forfattere med høyest prestisje og størst navn

lar seg lettest selge. Nobelprisen er et salgsargument fremfor noe. Formidlet i et signalbygg kan den nasjonallitterære kapitalen bli en merkevare for lokal turisme og næringsvirksomhet. Mer enn litteratur er det forestillinger om storhet og følelsesfremmende opplevelser som selges. Men "produktet" bør helst ikke virke støtende på målgruppen.

FORELØPIG EPILOG

Grimstads storstilte planer om et kombinert hovedbibliotek og Ibsen/Hamsun-senter i nytt signalbygg lot seg ikke realisere. Selv et prosjekt nedskalert til bare å romme et nytt bibliotek måtte utsettes gang etter gang på grunn av dårlig kommuneøkonomi, inntil kommunestyret vedtok å bygge om eksisterende bygninger på en annen tomt enn den som utredningen fra 2005 hadde operert med. Det nye biblioteket – "hjertet i dikternes by" – ble tatt i bruk i desember 2017.¹²

Da biblioteket omsider var sikret etter mer enn tretti år i uegnede lokaler i Storgaten 44, den tidligere banken der Hamsun hadde fått sin dom, åpnet det for å ta frem igjen mer beskjedne ønsker om et eget Hamsun-museum. Det ble nedsatt en arbeidsgruppe for å utarbeide en forstudie, ledet av Anita Estensen, som hadde vært med å analysere byens feiring av Hamsun-året 2009. Forstudien, datert juni 2017 og kalt *Etablering av Hamsun-museum i Grimstad?*, konkluderer (uten spørsmålstegn) med at det foreslåtte museet burde opprettes, og da nettopp i ledige Storgaten 44. Argumentene og retorikken som benyttes, gjenkjennes ikke uventet fra de tre tidligere omtalte utredningene. Nobelprisen fremheves sammen med Hamsuns stadige aktualitet, internasjonale betydning og kjente personer som har erklært sin beundring for ham. At det var på Nørholm han valgte å slå seg endelig ned, og i regionen

han skrev flere av sine storverk, innebærer et potensial som bør utnyttes til å *booste* lokal turisme, identitet og stolthet og "gi tyngde til satsingen på Dikternes by" (2017:17–18).

Selv om de problematiske sidene ikke underslås, og arbeidsgruppen peker så vel på Hamsuns støtte til Nasjonal Samling (det regjerende nazistiske partiet under krigen) som på konflikter han hadde med lokalbefolkningen, bemerkes disse forholdene ikke mer enn det som vel kan anses som påkrevet. Mens Nordahl Grieg utvetydig typebetegnes som "stalinisten" (Forstudie 2017:5), omtales Hamsun som "ideolog" (5, 7, 9, 13) og "nazisympatisør" (7, 10) heller enn regelrett nazist, bortsett fra i det som retorisk kan karakteriseres som en avledende manøver: "Samtidig er det viktig å huske på at Hamsun var og er mer enn nazisten Hamsun, han er en forfatter av nasjonal og internasjonal størrelse som stadig leses og forskes på i inn- og utland" (2017:20). I første del av den siterte perioden føres en stråmannsargumentasjon mot en tenkt samtalepartner, som synes å mene at Hamsun først og fremst var nazist. Men hvem gjør nå det? Vanligere har jo vært å underspile og bortforklare nazismen og i stedet vektlegge diktningen, beundringen og berømmelsen og hevde at verkene er ubesudlet av ubekvemt tankegods. Å fastslå forfatterskapets betydning i siste del av setningen – som om det var en betimelig påminnelse ansporet av at dikteren skulle stå i fare for å bli overskygget av nazisten – fremstår med sitt tradisjonsbekreftende innhold som heller underlig. Hvorvidt Hamsun skal defineres som en fullbefaren ideolog, kan i hvert fall diskuteres. Det høres imidlertid både vagt og avansert ut.

Helst ville arbeidsgruppen hatt museet på Nørholm. Men fordi gården er i privat eie og ikke åpen for publikum, anbefalte de å legge det til Storgaten 44 av autenticitetshensyn og

54 bygningens historiske forbindelse til dikteren. Det advares imidlertid mot å gjøre den til "et slags lokalt forankret krigsmuseum, et museum om ideologikritikk, eller et museum som framstiller sin hovedperson i et dårligst mulig lys, i redsel for å bli tatt til inntekt for nazi-synspunkt". Dette er en "fallgruve" som må unngås (Forstudie 2017:19). Til det kan vi spørre om rimeligheten i den implisitte slutningen at et eventuelt krigs- eller ideologikritisk museum ville innebære å sette dikteren i et verst tenkelig lys. Kan ikke Nobelprisvinnerens handlinger før, under og etter krigen fremstilles på en etterrettelig måte? Et museum viet til alle sider av krigens historie i Grimstad, ville definitivt skilt seg fra Hamsunsenteret på Hamarøy, og det ville antagelig ha større mulighet for å vinne aksept blant dem som vedblir å protestere mot millionbevilgninger til dyrkingen av en landsforræder. Hva som ville styrke turisme og næringsliv mest og fremme lokal identitet og stolthet best, forblir usikkert.

Da en revidert anbefaling om å satse på nytt Hamsun-museum ble kjent sommeren 2019, dukket de gamle motforestillingene opp igjen. Innvendingene gikk både på økonomi ("Lukter 'Luksusfellen'", "Dette har ikke Grimstad kommune råd til"), og innhold ("26.4 millioner for å hedre en nazist?", "De som går for dette bør lese seg opp på lokalhistorien under krigen").¹³ Siden nasjonale myndigheter ikke ville love statlige midler, spør det når tiden er moden for Hamsun i sør, med andre ord når det kollektive minnet om dikteren i Grimstad ikke forstyrres av hans støtte til nazismen og aktivitet under krigen.

På grunnlag av det todelte Hamsun-eksempelet bør vi kunne konkludere at ikke bare selve kommunikasjonsprosessen var avgjørende for om senterplanene lot seg gjennomføre, men også innholdet i merkevaren som skulle selges, et innhold gitt av historiske og geo-

grafiske omstendigheter og som nødvendigvis varierer med tid og sted.

Artikkelen er basert på forskning som del av forskningsprosjektet TRAUM – Transforming Author Museums, finansiert av Norges forskningsråd (prosjektnummer 251225).

NOTER

1. For innvidde i fagterminologien kan museumsbetegnelsen på sin side vekke forventninger om at institusjonen rår over unike gjenstandssamlinger. Det gjaldt bare i begrenset grad her. I praksis brukes betegnelser som museum, senter og dikterhjem om hverandre både blant publikum og av virksomhetene selv. Se Thea Aarbakkes begrepsdiskusjon i ph.d.-avhandlingen *Forfattermuseumsfunksjonene. Musealiserte relasjoner mellom liv og litteratur* (2019:21–27).
2. *Byen som vil lære verden om Ibsen og Hamsun* (2005:5). Før sammendraget som det siterte avsnittet innleder, står en ubestemmelig tekst med tittelen "Grimstad, noen år etter 2009" (2005:3). Der iscenesettes en "hun", ikke nærmere presentert, som vandrer omkring i byen og betrakter et fremtidig realisert senter. Tekstens intensjon er uklar, og jeg har valgt ikke å regne den som innledning til den egentlige utredningen. Dokumentets avsender er "Grimstad kommune, januar 2005" (2), og utarbeidelsen har Hans Antonsen i kommunikasjonsbyrået Ordkraft stått for (26).
3. Sammenlignet med parken som ligger på motsatt side av Storgaten 44, oppkalt etter tidligere banksjef og ordfører for Edrueighetspartiet G. E. Gundersen, er Knut Hamsuns plass heller anonym og uanselig og i realiteten en parkeringsplass. Takk til Anita Estensen for presiseringer som gjelder vedtak om og bruk av plassen.

4. Se omtalen datert 7. august 2009 på <https://www.archdaily.com/31221/knut-hamsun-center-steven-holl-architects>: "The concept for the museum is 'building as a body', creating a battleground of invisible forces. [...] Strange, surprising and phenomenal experiences in space perspective and light will provide an inspiring frame for the exhibitions."
5. Prosjektleder Nina Frang Høyum holdt et foredrag på en Hamsun-konferanse i Tromsø i september 2007, der hun redegjorde for prosessen, målsetningen for senteret og arbeidet med realiseringen. Ideen til senteret var allerede lansert i 1986, mens Stevens Holls tegning forelå om lag ti år etter. Høyums foredrag inngår i rapporten fra konferansen, *Hamsun i Tromsø IV* (2008). Hamsunsenteret AS var sammen med Hamsun-selskapet pådriver i prosessen med å få senteret vedtatt og planene gjennomført.
6. *Grunnbok Hamsunsenteret* har ingen tittelside med forfattere og avsendere, men i innledningen fremgår det at konseptet til grunnboken ble utarbeidet av prosjektleder Nina Frang Høyum og fylkeskultursjef Aslaug Vaa. I neste omgang bidro grunnbokens arbeidsgruppe, som i tillegg til de to konseptansvarlige besto av Hamsun-forskerne Even Arntzen, Atle Kittang og Lars Frode Larsen (jfr. *Grunnbok Hamsunsenteret*, oppdatert versjon 03/2008:5–6). På grunnbokens forside opplyses det om at dokumentet er "unntatt offentlighet" med henvisning til Lov om offentlighet i forvaltningen, der det kan gjøres unntak for dokumenter utarbeidet av forvaltningsorgan som ledd i intern saksforberedelse. Opphevelse av unntaket fra offentlighet ble gitt til artikkelforfatteren i e-post datert 20. september 2017 av Hamsunsenterets nye direktør, Arne André Solvang, med tillatelse både til å bruke dokumentet og sitere fra det.
7. Ikke-apologetiske motstemmer som refereres – men på langt nær så mye som de bekreftende kildene, er Dingstad 2002, 2005 og Haugan 2004.
8. Sitert fra <https://hamsunsenteret.no/no/arkitekturen/byggets-historie> (sett 9. oktober 2019).
9. Sitert fra <https://hamsunsenteret.no/no/knut-hamsun> (sett 9. oktober 2019).
10. Sitert fra <https://hamsunsenteret.no/no/knut-hamsun/bokene/work/3-pa-gjengrodde> (sett 9. oktober 2019).
11. Sitert fra <https://hamsunsenteret.no/no/velkommen> (sett 9.10. 2019).
12. Se f.eks. <https://www.nrk.no/sorlandet/grimstad-far-ikke-nytt-bibliotek-1.6755157> (2009) og <https://www.nrk.no/sorlandet/ikke-nytt-bibliotek-i-grimstad-1.7871838> (2011) om utsatte planer for bibliotek og <https://www.nrk.no/sorlandet/bibliotekstrid-avgjort-etter-30-ar-1.11566959> (2014) om endelig vedtak. Se også bibliotekets hjemmeside, <http://grimstadbibliotek.no/om/huset-og-historien/> (alle sett 12. november 2018).
13. Under overskriften "Heftig debatt" oppsummerer Kjetil Karlsen i Grimstad Adressetidende (18. juli 2019, 17) motstanden mot museumsplanene som har blitt uttrykt på avisens Facebook-side. I samme avis intervjuer Stian T. Bringsverd Olsen (25. juli 2019, 8) kulturminister Trine Skei Grande om muligheten for statlig støtte. Lokalavisen omtaler planene og kostnadsrammen for museet blant annet 11. og 13. juli 2019.

REFERANSER

- Byen som vil lære verden om Ibsen og Hamsun.
Om Ibsen/Hamsun-satsingen i Grimstad 2005.
 Grimstad kommune.
- Børset, Bodil, Alvhild Dvergsdal & Andreas Lødemel 2014. "Hvor dypt bukket Hamsun?" *Klassekampen* 16. desember 2014, 13–15.
- Børset, Bodil, Alvhild Dvergsdal & Andreas Lødemel 2015. "Hamsun-apologeter?" *Klassekampen* 10. januar 2015, 36.
- Dingstad, Ståle 2002. *De litterære strategier. En studie*

- i Knut Hamsuns realisme*. Doktoravhandling, Universitetet i Oslo.
- Dingstad, Ståle (red.) 2005. *Den litterære Hamsun*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Egeland, Marianne 2000. *Hvem bestemmer over livet? Biografien som litterær og historisk genre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Egeland, Marianne 2012. "Heralds of Fame: writers' function in the construction of glory and renown." *Ideas in History* 5:1–2, 2010/11, 169–197.
- Egeland, Marianne 2018a. "Bjørnson og Aulestad: 'uadskillelige' og 'uløselige'? Fortellinger om en dikter og hans hjem." *Tidsskriftet Sakprosa* 10:1–41.
- Egeland, Marianne 2018b. "Aulestads besværlige arv: 'Godviljens høvdingsete' og 'nazireir'." *Historisk tidsskrift* 97:4, 295–313.
- Estensen, Anita, Therese Strupstad Hagen & Olav Haugsevje 2018. "Forhandling uten forsoning. En minnepolitisk studie av Hamsun-året 2009 i Grimstad." I Ottar Grepstad (red.). *Forfattarens skriftstader. Litterære museum i norsk minnepolitikk*. Oslo: Samlaget, 212–248.
- Etablering av Hamsun-museum i Grimstad? Forstudie*. Juli 2017. Grimstad kommune.
- Ferguson, Robert 1988. *Gåten Knut Hamsun*. Oversatt av Nina Elisabeth Normann og Håvard Rem. Oslo: Grøndahl og Dreyer.
- Grieg, Nordahl 1947 [1936]. "Knut Hamsun." I *Veien frem*. Artikler i utvalg ved Odd Hølaas. Oslo: Gyldendal, 80–88.
- Grunnbok Hamsunsenteret*. 2008.
- Hamsun, Knut 1943. "Hamsun hilser NS på 10-årsdagen." *Fritt Folk* 17. mai 1943.
- Hamsun, Knut 1945. "Adolf Hitler." *Aftenposten* 7. mai 1945, aftennummeret, 1.
- Hamsun, Knut 1949. *Paa gjengrodde stier*. Oslo: Gyldendal.
- Hamsunsenterets hjemmeside: <https://hamsunsenteret.no/no/knut-hamsun> (sett 12. november 2018 og 9. oktober 2019).
- Hamsunsenteret og Næringsutvikling AS 2005. *Virksomhetsplan for Hamsunsenteret. Versjon 2005*.
- Haugan, Jørgen. 2004. *Solgudens fall. Knut Hamsun – en litterær biografi*. Oslo: Aschehoug.
- Høyum, Nina Frang 2008. "Hamsunsenteret på Presteid. 'Intet er som å bli pustet på av det levende liv'." Utfordringer i presentasjonen av et forfatterskap." I Linda H. Nesby & Henning H. Wærp (red.). *Hamsun i Tromsø IV. Rapport fra den 4. internasjonale Hamsun-konferanse, 2007*. Hamarøy: Hamsun-Selskapet, 11–25.
- Rem, Tore 2014. *Knut Hamsun. Reisen til Hitler*. Oslo: Cappelen Damm.
- Rem, Tore 2015. "Hamsun, den kjedelige versjonen." *Klassekampen* 3. januar 2015, 20–22.
- West, Patricia 1999. *Domesticating History. The Political Origins of America's House Museums*. Washington: Smithsonian Institution Press.
- Aarbakke, Thea 2019. *Forfattermuseumsfunksjonene. Musealiserte relasjoner mellom liv og litteratur. En studie av Hamsunsenteret, Bjerkebak – Sigrid Undsets hjem og Hauge-senteret*. Ph.d.-avhandling, Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo.
- Marianne Egeland, professor i litteraturvitenskap, Universitetet i Oslo*
r.m.egeland@iln.uio.no
- Institutt for lingvistiske og nordiske studier*
 Universitetet i Oslo
 Postboks 1102 Blindern
 N-0317 Oslo, Norge